

VOORONDERZOEK historisch

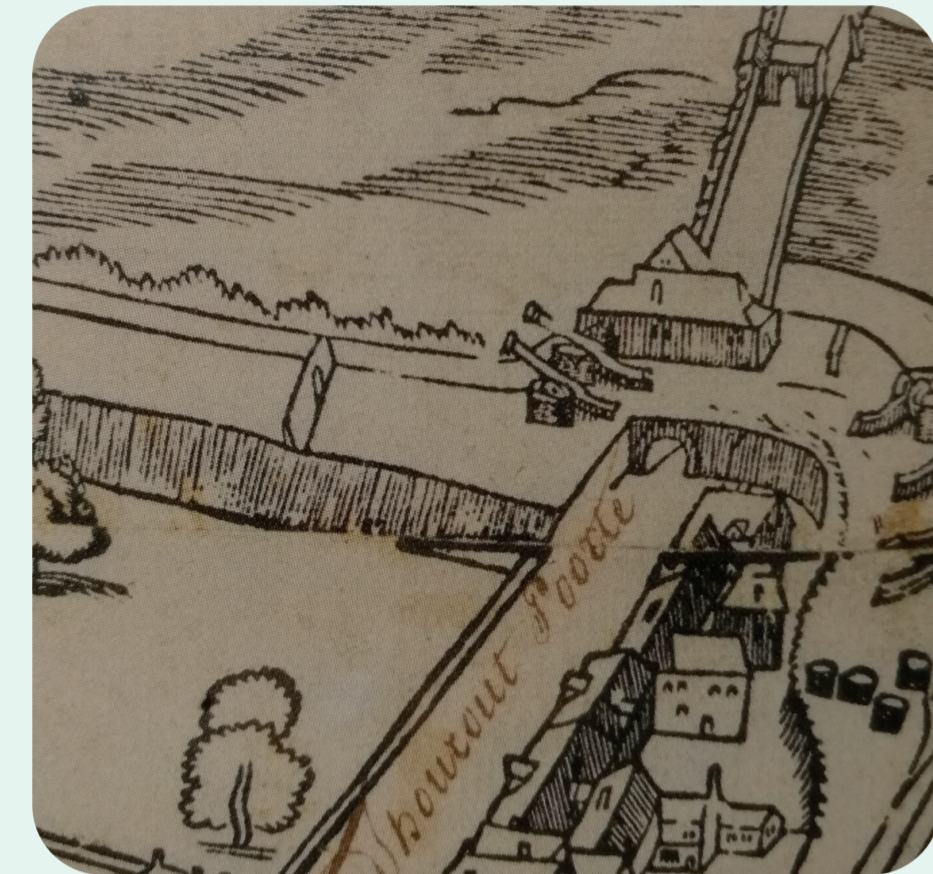
EEN SAMENVATTING VAN DE HISTORISCHE GEBEURTENISSEN VAN TOEPASSING OP DEZE PLEK WAARVAN MOGELIJK NOG SPOREN TE VINDEN ZIJN IN DE ONDERGROND

BOURGONDISCHE MUUR

- Volgens de kronieken werd de huidige Lange Torhoutstraat al in de vroege 10e eeuw beëindigd door een poort in de toenmalige omwalling met palissade en gracht. Na het beleg van Ieper gaf Filips de Stoute de opdracht om Ieper te omringen met een stenen muur. Deze muur met torens en een aarden wal werd gebouwd van 1388 tot 1396. De Torhoutsepoort was toen één van negen toegangspoorten tot het middeleeuwse Ieper. Het was een versterkte stenen constructie. Ervoor lag een brug over de gracht met een voorportaal en een ophaalbrug.



De Bourgondische muur met torens. Gekleurde lithografie, s.n. (1567). Gebaseerd op gravure Hieronymus Cock.



De "Thourout Poorte". Niet-gekleurde lithografie, Thévelin & Destree (1564).

MILITAIR ZWEMBAD

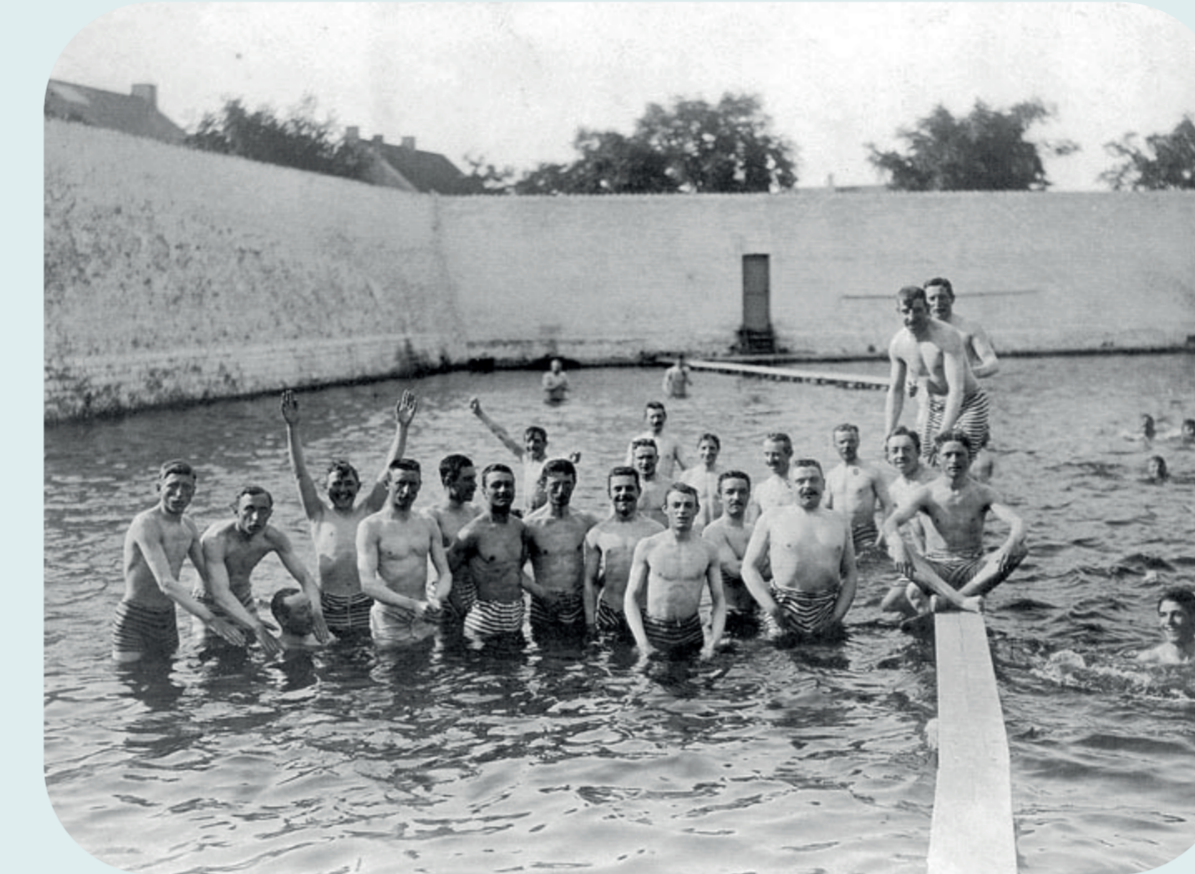
- In 1852 besliste de Belgische overheid om nagenoeg alle Belgische vestingsteden te ontmantelen. Het onderhoud was te duur en belemmerde het potentieel voor stedelijke expansie tijdens de industriële revolutie. Ieper diende haar eeuwenoude stadsmuur af te breken. Daar werd mee gestart vanaf 1853. De gronden werden overgedragen in eigendom aan de stad. De meeste voorwerken (verdedigingseilanden) rondom de stad werden openbaar verkocht en geslecht. In 1858 was het geld voor de afbraak volledig op. De stad besliste om de afbraak te stoppen en de resterende wallen om te vormen tot een publiek park. De zwembadsite lag op het snijpunt van de afgebroken noordmuur en de bewaarde oostmuur. Op het uiteinde van de kasteelgracht ontstond een interessante locatie tussen de bestaande vesting, de scheidingmuur Kasteelgracht - Wieltjesgracht en de oeverlijn van de voormalige contregarde. In 1884 richtte de stad hier een militair zwembad in. Het laatste stukje van de Kasteelgracht werd afgesloten door een aarden wal toe te voegen. Daarop werd een zwemschool gebouwd met conciërgerie en kleedcabines. De militairen zwommen simpelweg in het grachtwater tussen de oude vestingmuren.



Deels afgebroken vestingmuur (blauw), scheidingmuur-gracht (rood), nieuwe aarden wal (groen).



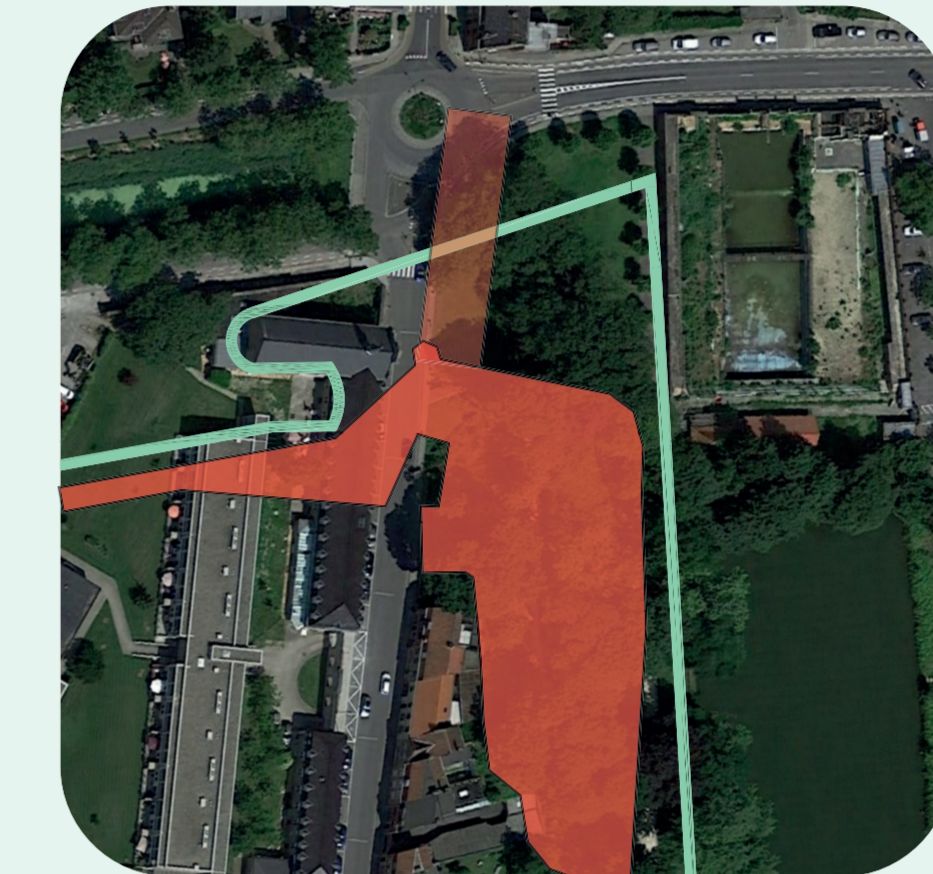
Zicht op de militaire zwemschool vanaf de Kiplinglaan. Postkaart, s.d. (periode 1900-1914). Privécollectie [Westhoek verbeeldt]



Militairen in het zwembad tussen vestingmuur (links) en scheidingmuur-grachten (achter). Foto, s.n. (voor 1914). Privécollectie [Westhoek verbeeldt]

SLUITING & ONDERZOEK

- Na 1939 kende het zwembad nog enkele aanpassingen om up to date te blijven met stijgende noden. In 2001 diende het zwembad echter te sluiten omdat het niet langer voldeed aan de wettelijke normen. Omgeving en B-juxta onderzoeken momenteel hoe de volledige site terug betrokken kan worden binnen het kaderende vestinglandschap en haar rijke geschiedenis. Daarbij wordt ook onderzocht welke archeologische restanten van de vestingen zich mogelijk nog in de ondergrond bevinden.



Prognose locatie archeologische restanten vestingmuur Vauban (groen) en Bourgondische muur (rood). ©B-juxta



Het voormalige openluchtzwembad anno 2022 ©B-juxta

1396

1689

1830

1884

1929

1938

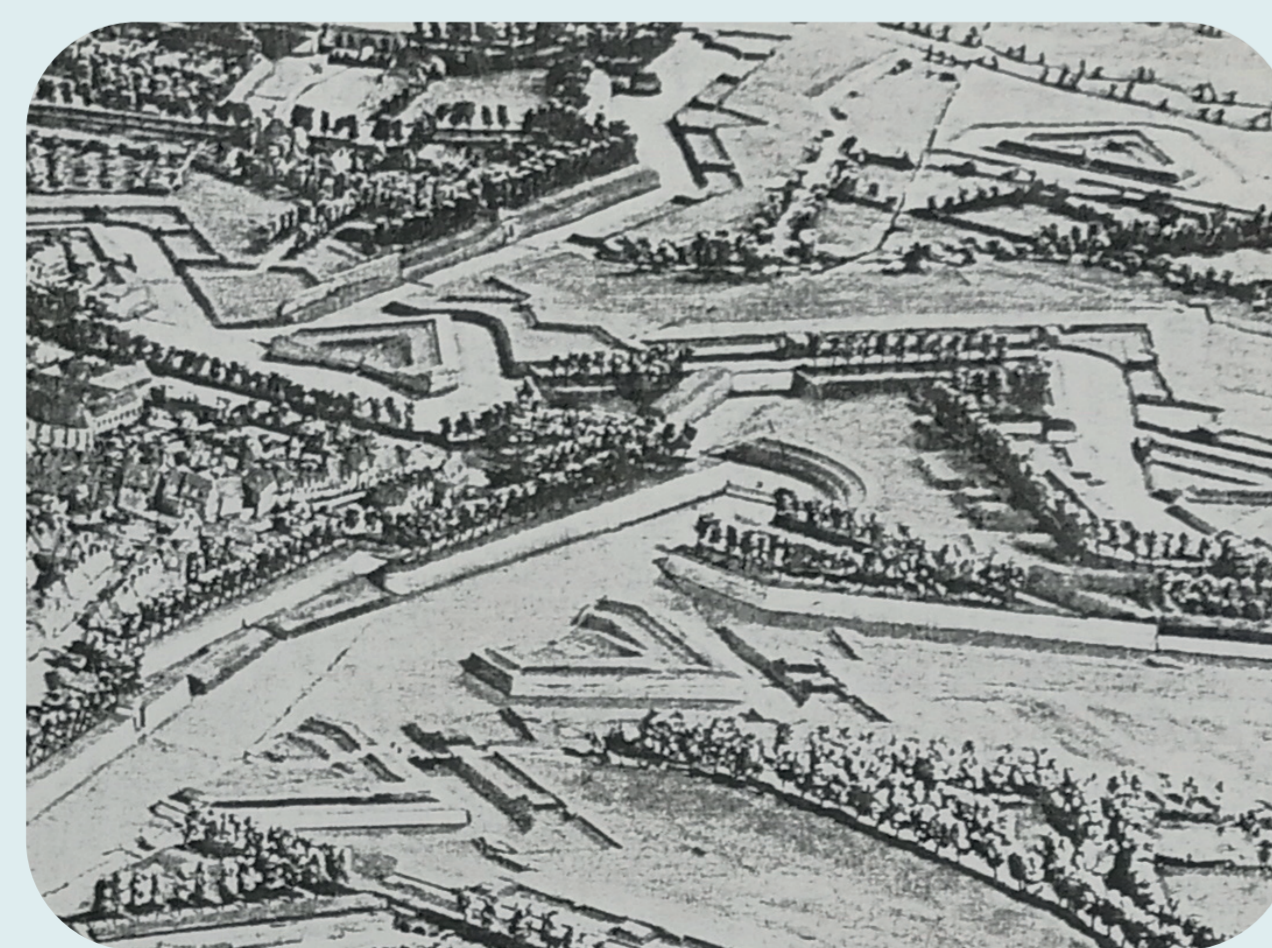
2001

VAUBANVESTING

- Een lange tijd maakte Ieper deel uit van de Spaanse Nederlanden. Tijdens die periode werden een aantal eerste ravelijnen (driehoekige verdedigingseilanden) aangelegd in de stadsgracht. Pas na de verovering door Frankrijk werden de Bourgondische stadsmuur en de gracht grondig verbouwd onder de deskundige begeleiding van de befaamde maarschalk Vauban. Van 1678-1684 werd de stadsgracht opgedeeld in zes verschillende bassins en voorzien van een ingewikkelde constellatie aan verdedigende voorwerken. Op de zwembadsite lag de scheidingmuur tussen de Wieltjesgracht (aangeduid in geel) en de Kasteelgracht (roze). Ervoor kwam het hoornwerk van Torhout te liggen. Van 1684-1689 werd ten noorden en ten oosten van de stad de oude stadsmuur volledig vervangen door een nieuwe baksteenmuur volgens de meest geavanceerde verdedigingstechnieken. Deze werden gekenmerkt door uitstekende driehoekige bastions en een brede aarden wal die bestand moest zijn tegen kanonskogels. De Torhoutsepoort werd afgesloten voor verkeer en werd hergebruikt als een kazemat, begraven onder de aarde.



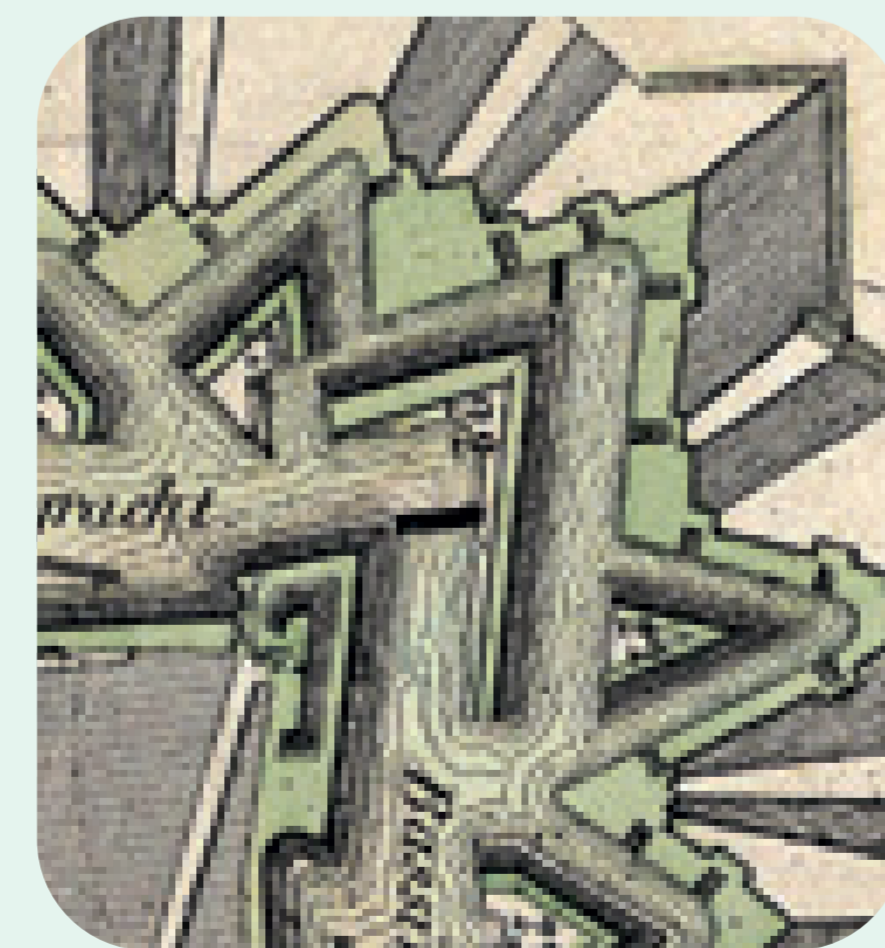
Detail stadsplan Ieper in 1711 door De Caligny (1725). [Stadsarchief Ieper]. Aanduiding Kasteelgracht in roze en Wieltjesgracht in geel.



Detail van de maquette van Ieper gemaakt door Tessier de Derville (1701). Deze maquette staat opgesteld in het Palais des Beaux-Arts in Rijsel.

NEDERLANDSE VESTING

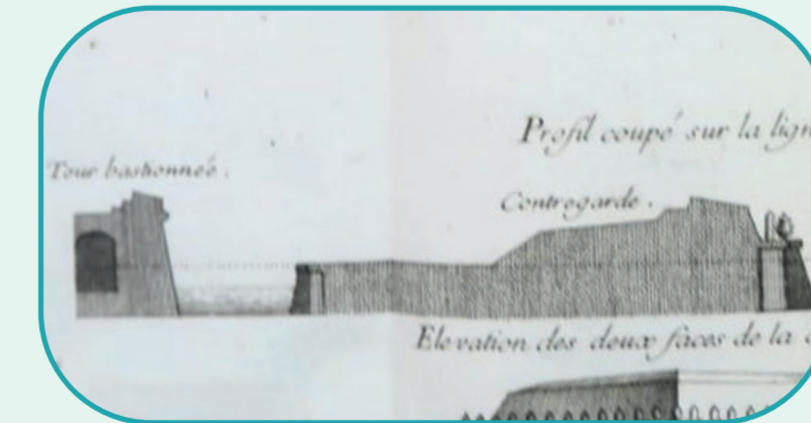
- Ieper als grensstad was vaak het strijdtonel van de wisselende machten die de Lage Landen overheersten: Frankrijk - Oostenrijk - terug Frankrijk en vervolgens Nederland. In die turbulente periode werden veel van de verdedigende voorwerken herhaaldelijk geslecht en terug opgebouwd. De Vaubanvesting werd meermaals verwaarloosd. Tijdens de Nederlandse overheersing (1815-1830) werd de oude vestingstad volledig gerestaureerd om een sterke barrière te vormen tegen Frankrijk. De muren werden voorzien van een gloednieuw geel baksteenparement. Tussen de Kasteelgracht en de Wieltjesgracht werd deze keer een *contregarde* opgetrokken, een L-vormig verdedigingseiland dat het achterliggende bastion beschermde. Op het moment van de Belgische onafhankelijkheid was de vesting bijna afgewerkt.



Detail uit stadsplan Ieper in 1830 door J.J.J. Vereecke (1858). [Stadsarchief Ieper].



Tekening contregarde [Fortification et mémoire]



Terreinprofiel van een contregarde [Daniel Deidier, 1736].

PUBLIJK ZWEMBAD

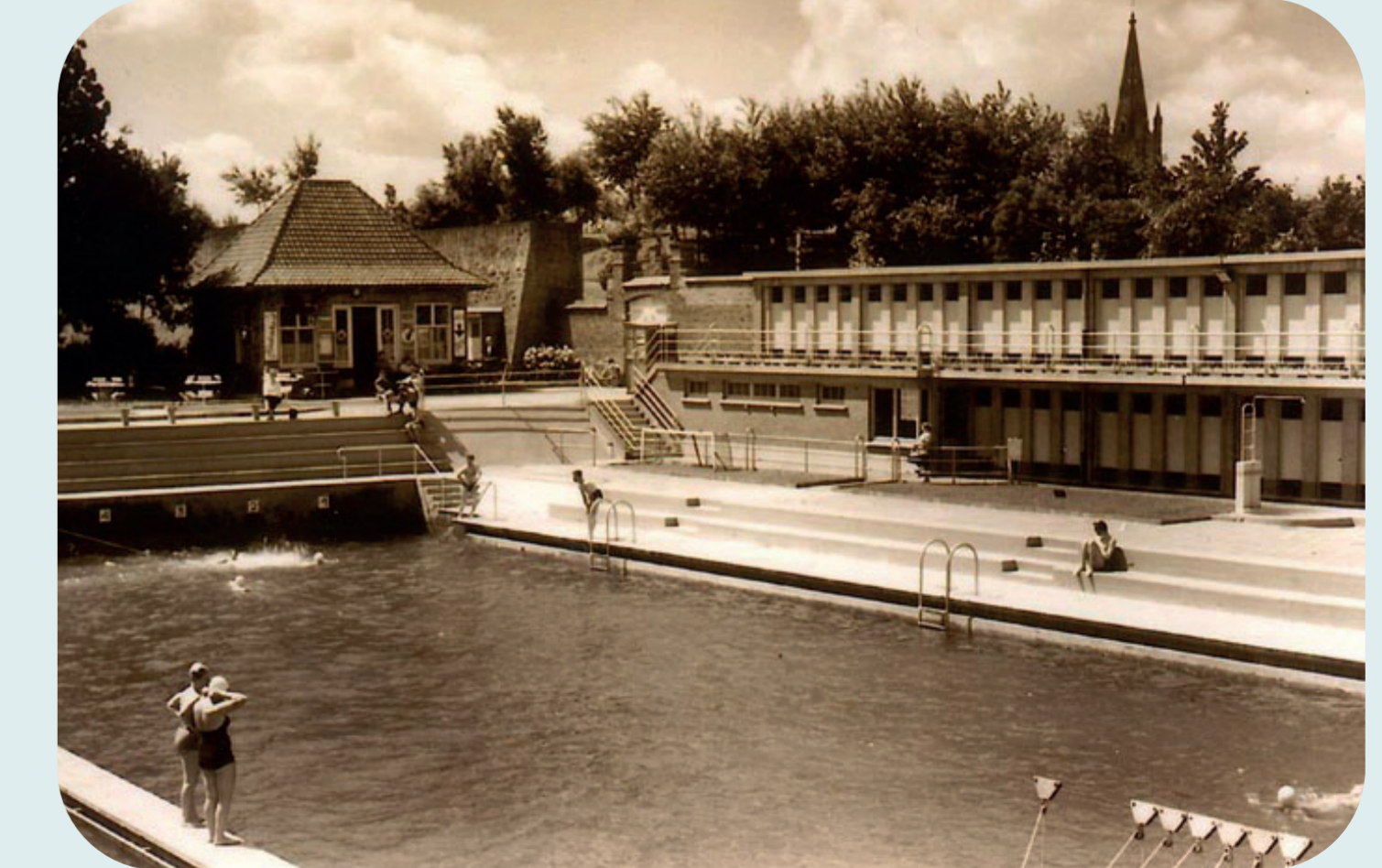
- Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het zwembad sterk beschadigd. In 1923 ontwierp architect A. Leclercq een nieuw zwembad. Dat werd gebouwd tussen 1928-1929. De nieuwe zwembad was uit beton opgetrokken. Op de wal werd een nieuwe conciërgerie gebouwd. De oude vestingmuren rondom het zwembad werden afgebroken. Vermoedelijk waren ze te zwaar beschadigd. Er werd een nieuwe omheiningmuur opgetrokken in baksteen met kantelen op dezelfde contour als de oude vesting. Daartegen werden houten kleedcabines geplaatst.



Het zwembad tijdens een waterpolo match na de Eerste Wereldoorlog. Foto, s.n. (18 augustus 1929). Privécollectie. [Westhoek verbeeldt]

OLYMPISCH ZWEMBAD

- Tussen 1937-1938 werd het zwembad tien meter langer gemaakt volgens de olympische maatvoering. Daarvoor werd de noordelijke omheiningmuur afgebroken en verderop rechtgetrokken. Het schuine tracé van de oude muur tussen de Kasteelgracht en Wieltjesgracht verdween. De omheining werd rechthoekig. De randen van het zwembad werden recht gemaakt en er werd een tribune gecreëerd. Kort daarna werden ook de typerende nieuwe kleedcabines, stortbaden en buisvormige relingen geplaatst. Deze bouwphase was het meest bepalend voor het huidige uitzicht van de zwembad-infrastructuur.



Het nieuwe olympische zwembad. Foto, s.n. (na 1939). Privécollectie. [Westhoek verbeeldt]